

Բ Ա Ն Ա Ս Է Ր

Ա Մ Ս Ա Թ Ե Ր Թ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

Դ ՏԱՐԻ 1902	Տարեկան՝ 15 ֆր. = 6 ռբլ. = 3 դոլար :	ՄԱՐՏ ԹԻԻ 3
----------------	---	---------------

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

Երէցեաւն Սրբազանի հրաժարականը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութենէն՝ վերջացած լինցած է . Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը պատրաստուի նոր ընտրութեան համար հարկ եղած օրինական գործողութեանց ձեռնարկել :

Կիլիկեցիք բազմ չունին . երբորդ անգամ ըլլալով ընտրութեան պիտի սկսին . Աստուած զիրենք չորրորդէն պահէ : Այս անգամ սակայն, տարակոյս չկայ , աւելի փորձառու եւ աւելի խելացի կերպով կը դատեն կեղծ , անիրաւ ու ձրի համբաւ վայելող , դաւառական պաշտօններէ խոյս տուող ու Վոսփօրի ափունքէն խեղճ վարդապետներուն գըլխուն հրաման միայն տեղացնող եպիսկոպոսները , եւ կընտրեն խղճամիտ , աշխատութենէ չքաշուող , դաւառէ դաւառ վազող , անշուք վանքի մը մէկ անկիւնն իսկ տարիներով աշխատիլ յանձն առնող պարտաճանաչ , անձնուէր եկեղեցական մը , եպիսկոպոս կամ վարդապետ :

Անցեալ հնգանուն ցանկէն կը տեսնեմ որ իմ սիրելի Կիլիկեցիները Պօլսէն դուրս ա'լ մարդ չեն տեսեր : Վա'յ աս ազգին, եթէ եկեղեցականութեան ընտրելապոյն մասը Վոսփօրի ափունքը դեգերող, մեռելի ու հարսնիքի պաշտօնեաներն ըլլան : Բարեբաղդաբար այնպէս չէ : Եթէ ձէնիկս մինչեւ Տաւրոսի հովիտը հասնի՝ թերեւս իր օգտակարութիւնն ունենայ յիշելով Պալեան Տրդատ եպիսկոպոսը , Կեսարիոյ գործունեայ Առաջնորդը , Դուրեան Եղիշէ եպիսկոպոսը, Արմաշու Դպրեւանուց արդիւնաւոր փոխ-Վերատեսուչը եւ ուրիշներ :

Մեր եպիսկոպոսներուն վրայ կեղծ ամօթխածութիւն մը կայ ընտրելի ներկայանալու . ասի ոչ եկեղեցական , ոչ ալ պատշաճից օրէնքը կարգիլէ , մանաւանդ թէ օգտակար է որ ոչ-պաշտօնապէս բայց համարձակ կերպով ընտրելի ներկայանան :

Թող կիլիկեցիք զբաղին իրենց կաթողիկոսին ընտրութեամբ , մենք դառնանք մեր դասալիք Սրբազանին :

Վերջին դատաստանին սպասելու չափ համբերութիւն չունիմ . քանի մը տողով , միս մինակ , պիտի դատեմ զինքը ու վճռագիրն ստորագրեմ :

Եթէ կարգացիք՝ կը յիշէք , որ «Արեւելք»ի խմբագիրներէն մին օր մը բոլոր քահանաները թրէ անցուց , որովհետեւ Ափրիկեան Տրիպօլիս գնալ յանձն առնող տէրաւէր մը չէր գտնուեր : Փրկչական թուականին քսաներորդ դարուն ատանկ ինքնազոհութիւն չեմ պահանջեր , ոչ ալ Երէցեանին տոթիւ բոլոր սրբազաններն մէկ ջրով կը լուամ , սակայն անողոք դատաւոր մը ըլլալէ չպիտի դադրիմ :

Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը սրբազանի մը համար , ըլլայ անի էն նշանաւոր եպիսկոպոսը , շատ սովորական պաշտօն մը չէ . մարդկօրէն մտածելով , մարդուն փառասիրութիւնը քիչով չատով կը գոհացնէ . իսկ աշխատելու , օգտակար ըլլալու կամք ունեցող մարդու մը համար ասպարէզն ընդարձակ է . հոն ազգային-վարչական , եկեղեցական ու դըպրոցական գործեր երկար ատենէ ի վեր կարող հովուապետի մը ներկայութեան կսպասեն :

Կիլիկեցիք բովանդակ Թուրքիոյ եպիսկոպոսներուն մէջէն ընտրեցին Երէցեան Սրբազանը , որուն համար ասի վստահութեան մեծ ցոյց մ'էր . սակայն յանկարծակիի եկան . մարդոց խելքէն մտքէն չէր անցներ ասանկ բան . կը մտածէին , եւ իրաւամբ , թէ իրենց առաջարկած պաշտօնն է մին հայ եկեղեցականութեան այն կարեւոր պաշտօններէն որով կարելի է մօտենալ եպիսկոպոսի մը : Երէցեան Սրբազան , դեռ մինչեւ երէկ ճանչցուած մեր էն պարտաճանաչ եկեղեցականներէն մին , չբարեհաճեցաւ երթալ բազմիւ կաթողիկոսական այս թափուր աթոռին վրայ ու հրաժարեցաւ , հրաժարեցաւ վերջնականապէս , ու որպիսի՜ անօրինակ քաջութեամբ , գիտէ՞ք . ընտրութիւն մը կատարելու համար հազիւ հարթուած այն հաղարումէկ խոչնդոտները , կառավարութեան ու Պատրիարքարանի կողմէ Ատանա ղրկուած երկանուն ցանկին տուած իր լոին հաւանութիւնը , վիճակայնոց միահամուռ իղծերը , եկեղեցւոյն պէտքերը , խեղճ Սահակ Սրբազանի յոգնութիւնները , նոր ընտրութեան հաւանական դժուարութիւնները , այն գով գովասանքները Պօլսոյ խըմբագիրներուն որոնք այսօր ամօթահար իրարու երես կը նային , Ազգ. Կեդր. Վարչութեան երկու ամիս շարունակ պաշտօնապէս ու ոչ-պաշտօնապէս ըրած բոլոր դիմումները , յորդորը , պաղատանքը , սպառնալիքը , ծերունազարդ Հայրապետին կրկին յորդորներն թնդել անցնելով , փշրելով , կոխոտելով ամեն ջանք , ամեն յոյս : Է՛հ , սրբազանն անշուշտ շատ թեթեւ չմտածեց այս խօլ արշաւանքն ընելու համար :

Որպէսզի դատաստանիս մէջ արդար ըլլամ , ընդունեցի կարելիութիւնը գոյութեան ո՛ր եւ է պատճառի մը որ մղէր զինքն այսքան յամառ քաջութեամբ դիմադրելու իր ուխտին ու պարտականութեան, խըղճին ու ազդին ձայնին :

Եւ այս տրամադրութեամբ կարդացի փոխանակուած պաշտօնական գրութիւններն : Եթէ դուք ալ կարդաք , ինծի պէս սա անսխալ հետեւութեան պիտի հասնիք — թէ Սրբազանը ոչինչ ունի զինքն արդարացընող , բայց շատ բան ունի զինքը դատապարտող :

Նախ՝ առանց քաջուելու՝ Մաշտոցին կը դիմէ իր deserteur-ի ընթացքն արդարացնելու համար , եւ՝ անմեկնելի տգիտութեամբ մը՝ ընծայեալէն պահանջուելիք յօժարութիւնն իր այս պարագային կը պատշաճեցնէ . եւ մտածել որ ինքը , եպիսկոպոս մը , Հայ, Եկեղեցիին մէջ ձեռնադրութիւն ընելու իրաւունքն ստացած է . . . : Յետոյ՝ գորովալիր սիրով մը էջմիածնին կը փարի եւ իր եպիսկոպոսական ուխտին հաւատարիմ մնալ կուզէ . ի՞նչ կըսէք ասոր, սա Մուսարէկեանցի դարէն մնացած փտած , փոշոտած , մքլոտած փաստին . յանդիմանախառն խրատ մը չէ՞ք նկատեր ասի առ Ն. Ս. Օծութիւնն , որ իր ձեռնասունն յանհաւատարմութիւն իր ուխտին կը հրաւիրէ : Կը յարէ նաեւ թէ Կիլիկիոյ աթոռն ալ կը սիրէ , բայց կուզէ Երուսաղէմի ծառայել . ասոր բնաւ ըսելիք չկայ . կամք Տեառն Գէորգայ օրհնեալ եղիցին :

Մինչեւ հոս լաւ : Մե՛նք ալ աս աշխարհքին կը վերաբերինք եւ գիտենք թէ երբ մարդ մը բանաւոր շարժառիթ մը չունենար պնդելու իր հրաժարականին վրայ , ասդիէն անդիէն , թէ իսկ ըլլան անոնք տըղայական , թէ իսկ անվայել եպիսկոպոս մարդու մը , կը փնտռէ , կը գտնէ բաներ մը որ իր անուշիկ աչուիններուն աղուոր՝ համոզիչ կերեւելին . ասանկ փորձանքներ Երէցեանին գլխուն չէ մըայն որ կը հանդիպին : Միայն թէ մեր Սրբազանը այսքանով չգոհանար . գիտէ թէ իր մէջ բերած պատճառները, զինքը ծիծաղելի ընելու չափ , անզօր՝ անբաւական են , ու՝ ա՛լ աւելի յառաջ երթալով , իր անդրդուելիութիւնը մի անգամ ընդ միշտ ապացուցելու համար չխղճար է՛ն վատ , է՛ն ստոր միջոցին դիմելու . — չուղեր հասկնալ թէ ի՛նչպէս Կաթողիկոսութիւն մը Պատրիարք եպիսկոպոսի մը իրաւասութեան տակ կը գտնուի . ու Պատրիարքարանը . . . վերջնականապէս կընդունի իր հրաժարականը :

Ա՛խ, Սրբազա՛ն, աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար «Չեմ կրնար երթալ» միայն ըսելով վերջացնէիք . եթէ՝ կըսէ գիւղացին՝ ըսել չգիտէիր, չըսե՞լ ալ չգիտէիր :

Բայց . . . բայց այս գրի առնուածներէն դուրս կրնար գոյութիւն ունեցած ըլլալ բուն իսկ պատճառը զոր ծածկել ստիպուած էիք : Դիմեցի բանակցութեանց հետեւողներուն , ձեզի հետ մօտէն յարաբերութիւն ունեցողներուն ու պաշտօնապէս ու մտերմօրէն զձեզ լսողներուն : Ո՛չ

այս , ո՛չ այն , եւ ո՛չ իսկ վարչական-յարաքերական դժուարութիւններէ խոչեղու լեղումացուցիչ պարագան . փնտռեցէ՛ք ու պիտի գտնէք : Ես մըտածեցի , — ու մտածելը՝ բարեբաղդաբար՝ օրինօք ոչ մէկ տեղ արգիլուած է , — դտայ . . . չէք կրնար ըսել . . . եւ ոչ իսկ ես :

Անողորմ դատաւորին ձեռքէն եպիսկոպոսն անգամ չի կրնար օձիքն ազատել :

• • •

Ի՞նչպէս մեկնելու է սա Երուսաղէմի Պատրիարքին ու Միաբանութեան այն ընթացքը , որով բոլոր կարելի փաղաքշութեամբ քանիցս կը գրեն Երէցեանին՝ թէ չէղոք դիրք մը կը բռնեն , իբրեւ թէ իրենք Ղփտիներուն , Ասորիներուն կամ Հապէշներուն վերաբերէին . չեն ուղեր բռնանալ իր կամքին վրայ , ու եթէ չ'ուզեր Կիլիկիա երթալ , իմա Ազգին ձայնը յարգել , Վանքը կը պահէ զինքը իր փոխանորդի պաշտօնին վրայ , (ճշմարտութենէ շատ հեռի չէ այն ենթադրութիւնը թէ Երէցեան կանխաւ ուղեց իմանալ Միաբանութեան կարծիքը այս մասին) , բացարձակապէս քաջալերելով զինքը իր անորակելի դասալքութեան մէջ : Ի՞նչ կըսէք , իրաւունք չունի՞ն վանքակերցիք . ի՞նչ պարտաւորութիւն ունին Կիլիկիոյ վրայ մտածելու . Յոպպէէն Երուսաղէմ , Երուսաղէմէն Յոպպէ հողը արդէն չի՞բաւեր իրենց , Կիլիկեցի՞ք ուսկից բուսան : Ա՛խ , մակաբոյծներ , յաւիտենակա՛ն մակաբոյծներ , անօգո՛ւտ ազրուկներ . . .

Աստուծոյ մէկ անսահման ողորմութենէն , հարկ չենք զգար Ափրիկէ կամ Ուկրաինոյ կղզիները աւետարանի քարոզիչ զրկելու . ի՞նչ ձիւն պիտի գար գլխունուս . ապահովաբար ուրիշ ազգերէ փոխ պիտի մուրայինք , եթէ այսօր այդ վիճակին չենք հասած մեզի՛ իսկ համար :

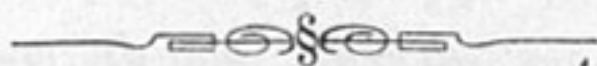
Բայց այս ոճրագործ անկարգապահութիւնը իր վախճանն ունենալու է . եկեղեցիին շահը , որուն իբրեւ թէ ծառայել ուխտած են այս մարդիկ , ա՛ն կը պահանջէ . ազգը պէտք է գիտնայ պատժել իր անարժան պաշտօնեան այնքան խստութեամբ , որքան գիտէ վարձատրել շնորհօրէն արժանաւորը : Կը սիրեմ յուսալ որ Վեհ . Հայրապետը , որ իր ձեռքին մէջ ունի ազգին կամքին գործադրութեան վերին իրաւունքը , կորովի կամքով մը , խարազան ի ձեռին , հրապարակ կիջնէ ու կարտաքսէ իր փարախէն այն հովիւներն որոնք իր հօտին պահպանութեան գործը խղճմտօրէն չեն կատարեր :

Պատրիարքարանի ալ վարկը՝ արժանապատուութիւնը կը պահանջէ դադրեցնել Երէցեանի հետ ամեն պաշտօնական յարաբերութիւն , մինչեւ որ վանքն սթափի , ճանչնայ իր սխալը , իր հակազգային ընթացքն ու — նոր փոխանորդ մը կարգէ :

Երէցեան պէտք չէ՝ հաստատուի իր այն համոզումին մէջ թէ ժամանակն ամեն աղտ կը մաքրէ :

Ճիշտ յարմար տեղը չէ՞ ըսելու , — թէ քու բարի համբաւէդ ազգը շահ չունի՝ թքել եմ քու ալ , համբաւիդ ալ վրան :

Յ . ԱԶԳԱՊԵՏԵԱՆ

ՊԱՅՆԱԳԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴՄԷՉ ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՄԼՈՒՔԵԱՆ

ՍՈՒԼԹԱՆ ԳԱԼԱՌԻՆԻ , ԿՆՔՈՒԱԾ 1285 ՄԱՅԻՍ 7ԻՆ

(Ըստ պատմագիր Թագի-էս-սին Ահմէտ Մագրիպիի)

ՆԱԽԱԲԱՆ ՊԱՏՄԱԳՐԻՆ

Մինչ մեր տէրը , Սուլթանն , կը պաշարէր Մարգապի ամրոցը ('ի Սուրիա)՝ տեսնուեցաւ որ Հայաստանի Տաճարականաց հրամանատարը (Commandeur , ^{كامل}) կուգայ : Նա Սսոյ վեհապետին կողմէ բանակցութիւն կատարելու պաշտօն ունէր , եւ յանուն յիշեալ իշխանին մատոյց ընծայ մը , թաղաւորին մէկ նամակովը , եւ ուրիշ մը՝ Տաճարականաց մեծ Կարգապետէն գրուած : Այս վերջի գրութեան մէջ Սուլթանի անյիշաչարութիւնը կը խնդրուէր 'ի նպաստ Սսոյ իշխանին , կը թախանձէին զնա որ ներէ անոր , եւ ընդունի անոր չքմեղանքը : Մասնաւոր պատճառ մը կար որ յիշեալ վեհապետը Տաճարականաց մեծ Կարգապետի միջնորդութեան դիմած էր իր դեսպանները Սուլթանին արքունիքը ղրկելու համար : Մինչեւ այս ժամանակ ամեն անգամ որ Սսոյ վեհապետին կողմէ պատգամաւորներ եկած էին՝ բռնուած եւ բանտարկուած էին , եւ անոնց ո՛ր եւ է պատասխան չէր տրուած : Իշխանն , իր ձեռնարկի յաջողութիւնն ապահովելու համար՝ դիմեց Տաճարականաց Կարգապետին միջնորդութեան . եւ (նորա կողմէն) հրամանատարը ներկայացաւ Սուլթանին արքունեաց՝ բանակցութիւնները կատարելու եւ վէճի դժուարութիւնները հարթելու համար :